

TOMAS AKVINIETIS

SVARSTYTI KLAUSIMAI APIE BLOGĮ

PIRMAS KLAUSIMAS

Disputed Questions, On Evil,
THE FIRST QUESTION

IVADAS

KAIP GĖRIS YRA IR KAIP NĖRA BLOGIO PRIEŽASTIS

Pripažįstant, kad gėris yra blogio priežastis, ir būnant logiškai nuosekliam, tektų pripažinti, kad jokio gėrio apskritai nėra, nes gėris, kuris yra blogio priežastis, iš tiesų yra joks gėris, o pats tikriausias blogis. Ar žmogaus gyvenimas yra gėris? Jeigu gėris, tai toks, kuris yra daugybės blogybių priežastis: juk neabejotina, kad didžiausią dalį savo dvasinių ir fizinių galių žmogus skiria gamtos ir savęs naikinimui. Pats gyvenimas yra naikinimas¹. Atrodo, kad graikai žinojo, kokia tikroji gyvenimo vertė. Mitas išsaugojo išmintingojo Silėno žodžius karaliui Midui: „Pats geriausias dalykas tau visiškai nepasiekiamas: būti negimusiam, *neegzistuoti*, būti *niekuo*. O antra, kas tau labiausiai tiktų – kuo greičiau mirti“². Šią tiesą patvirtino istorijos mokslo tėvas Herodotas, būsimoms kartoms perdavęs „...dievo įkvėptuosius Solono žodžius, kad nė vienas žmogus kol gyvas negali laikyti savęs laimingu“³. Iš tiesų, kaip galėtų būti laimingas tas, kuris yra kalėjimas ir kalyns, kūnas ir siela viename? Kūno kalėjime uždaryta siela kenčia ir trokšta laisvės, bet iš kūno kalėjimo ją gali išvaduoti tik mirtis. Todėl, pasak Platono, tauriausias iš visų žmogiškų užsiėmimų – filosofija yra ne kas nors kita, kaip pasirengimas mirčiai. „Pažinimo gerbėjai supranta“, – sako Sokratas, – kad „filosofija jų sielą į rankas paima tiesiog sukaustyta kūne ir prismeigtą prie jo, o į esybes verčiama žiūrėti per šį kūną tarsi per grotas, užuot darius tai pačios savo galia, ir skęstančią visiškame neišmanyme. Filosofija pamato, koks yra šio kalėjimo baisumas – jį palaiko geismas, nes surištas pats daugiausia prisideda prie savo surišimo. Taigi kartoju, pažinimo gerbėjai supranta, jog į rankas paėmusi tokios būsenos jų sielą, filosofija ima ją švelniai kalbinti bei vaduoti“⁴. Bene radikaliausiai šį Platono požiūrį išreiškia jo mokinys Aristotelis, Kipro karaliui Temisonui adresuotame *Protreptike* žmogaus gyvenimą prilyginęs prie pūvančio lavono prikaustyto gyvo žmogaus siaubui ir šleikštuliui. Karaliui jis pataria „arba filosofuoti, arba, pasakius gyvenimui sudie, iš čia išeiti, nes visa kita atrodo esant didelė kvailybė ir šlamštas“⁵. Tiesa, vėliau Aristotelis savo požiūrį gerokai sušvelnina. *Nikomacho etikoje* apie žmogiškojo gyvenimo praktiką jis kalba jau ne kaip apie kvailybę ir šlamštą, bet kaip apie antrą pagal vertingumą dalyką, kaip apie būtiną filosofijos sąlygą.

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: gėris, priežastis, esantis, blogis, stoka, valia, neigimas, Aristotelis.

KEY WORDS: good, cause, being, evil, privation, negation, Aristotle.

Aristotelis išsamiai aptaria žmogaus laimei būtinus dalykus ir sąlygas. Praktiniame gyvenime jų tiek daug ir jie taip sunkiai pasiekiami, jog norom nenorom peršasi išvada, kad laimė šioje srityje nepasiekiamą. O pasiekti laimę filosofijoje, arba kontempliacijoje, neleidžia sudėtinė žmogaus prigimtis: „mūsų prigimtis nėra tokia savarankiška, kad būtų galima tik kontemplanuoti“⁶⁶. Tačiau „...toji veikla ir bus tobula žmogaus laimė, jeigu ji tęsis visą gyvenimą, nes jokia laimės dalis negali būti netobula“⁶⁷. Galiausiai *Retorikoje* Aristotelis išsitaria, jog senas žmogus jau žino, kad „žmogaus gyvenimas visuomenėje yra blogas dalykas“⁶⁸.

Jeigu Aristotelis būtų nuoseklus, tai virš gyvenimo vartų būtų iškabinęs tą patį užrašą, kuris kabo virš Dantės pragaro vartų. Bet, atrodo, jis vadovavosi maksima: žmogui geriau siekti nepasiekiamo, negu gyventi apskritai be tikslo. Tačiau ne visiems filosofams tokia nuostata atrodė priimtina. Po Aristotelio gyvenęs kirenietis Hegesijas, sudaręs gėrio ir blogio žmogaus gyvenime balansą, įsitikino, kad Silėnas sakė tiesą, ir tą tiesą pradėjo taip iškalbingai ir įtikinamai skelbti, kad jo pamokslai kartais baigdavosi masinėmis klausytojų savižudybėmis. Tuo sunku patikėti, bet tikriausiai jis ne veltui gavo Mirties Šauklio pravardę, o Egipto valdovas Ptolemajus Filadelfas jį ištrėmė iš Egipto kaip valstybei pavojingą žmogų⁹.

Mirties Šauklys – tai vienas iš ryškiausių graikų visuomenę ištikusios dvasinės krizės ženklų. Jis padeda geriau suprasti ir apmąstyti krikščionybės vaidmenį ieškant išeities iš pesimizmo akliavietės. Krikščionybė žmonėms pasiūlo naujus mitus, naują kreacionistinį pasaulėvaizdį ir tikėjimo tiesomis patobulintą antikvinę filosofiją. Savo žygyje ji sprendžia daugybę sunkių spekuliatyviųjų problemų. Viena iš tokių – ko gero, viena iš pačių kebliausių – yra blogio problema, nes iš tiesų sunku suderinti Dievo-Kūrėjo gerumą su blogio buvimu pasaulyje – Jo kūrinyje, bet suderinti būtina. Suderinti – tai paaiškinti, kaip ir kodėl gerasis Dievas sukūrė blogį: juk pats savaime iš nieko jis negalėjo atsirasti; paaiškinti, kaip ir kodėl kuriantis blogį Dievas yra pats didžiausias ir tobuliausias gerumas. Pažvelkime, kaip šią keblią užduotį traktate *Apie blogį* sprendžia Angeliškasis Doktoras Tomas Akvinietis, kaip, remdamasis Šv. Rašto autoritetu, Dionisijo Areopagito, Aurelijaus Augustino ir Aristotelio teiginiais, jis atsako į esminės svarbos klausimą, ar gėris yra blogio priežastis:

Atrodo, kad gėris niekaip negali būti blogio priežastis, nes nei savo veikimu (1 arg.), nei išvaizda (2 arg.), nei sandara (3 arg.) nėra panašus į blogį. Tačiau padarinys visada panašus į savo priežastį, vadinasi, gėris nėra blogio priežastis. Maža to, gėris yra blogio priešingybė, o jokia priešingybė negali būti kitos, jai priešingos priešingybės priežastis (4 arg.). Todėl netiesa, kad gėris yra blogio priežastis.

Jeigu teigiama, kad blogio priežastis yra ne gėris apskritai, o tik stokojantis gėris, tai su tuo irgi negalima sutikti, nes gėryje esanti stoka taip pat privalo turėti savo priežastį, o pastaroji – savo, todėl stokojančio gėrio priežasčių grandinė nusidriektų į begalybę (arg. 6 ir 8), tačiau begalinės priežasčių grandinės negali būti. Dar sakoma, kad blogio priežastis – tai gėryje esanti stokojimo galimybė. Tačiau niekas, esantis galimybėje, negali būti aktualiai esančio priežastis. Vadinasi, gėriui priklausanti ir galimybėje esanti stoka, arba trūkumas, negali būti blogio priežastis. Blogio priežastimi gali būti tik aktualus blogis (arg. 7, 9).

Stokoti pradedama dėl to, kad galintis stokoti papildomas arba gėriu, arba blogiu. Jei pripažintume, kad gėriu, tai tektų pripažinti absurdišką dalyką, kad blogis daromas papildant gėriu; o jeigu pripažintume, kad blogiu, tai reikštų pripažinti jau paneigtą teiginį, kad egzistuoja begalinė blogio priežasčių grandinė (arg. 8).

Jei galintis stokoti gėris būtų blogio priežastis, tai kiekvienas Dievo kūrinyje būtų tokia priežastis, nes kiekvienas kūrinyje gali stokoti (arg. 9, 7). Be to, Dievas nieko nestokoja, bet Biblijoje pats prisipažįsta, kad daro blogį (arg. 10). Ir ne tik nestokojantis gėris yra blogio priežastis, bet ir stoka yra didžiausio gėrio priežastis, pavyzdžiui, tikėjimas, kuris yra žinojimo stygius, yra išganyimo priežastis (arg. 11).

Kadangi proto ribotumas ir kūno silpnumas mažina kalbę, tai ir valios trūkumas ją mažina. Todėl akivaizdu, kad šiuo atveju stokojimas yra ne blogio, bet gėrio priežastis (arg. 12). Trūkumas valioje gali atsirasti tik dėl to, kad iš jos atimta tai, kas jai iš prigimties priklauso. Tad jeigu valia yra blogio priežastis kaip stokojantis gėris, tai būtina pripažinti, kad ji, anksčiau negu nusikalto, buvo nubausta iš jos atimant tai, kas jai teisėtai priklausė. O tai prieštarauja teisingumui, kuris reikalauja kiekvienam palikti tai, kas jo (arg. 13).

Kiti penki argumentai (14–18) neigia, kad gėris yra atsitiktinė blogio priežastis. Jeigu gėris blogį padaro panašiai, kaip kasantis kapą atranda lobį, tai galima teigti, kad gėrio veikla to blogio siekia, nors pats gėris jo nesiekia (arg. 14). Jeigu blogio priežastis yra atsitiktinė, o atsitiktinė, vadinasi, netyči-

nė, tai darydamas blogį niekas nenusikalsta (arg. 15). Be to, jeigu blogis turi atsitiktinę priežastį, tai privalo turėti ir esminę (arg. 16). Blogis ją būtinai turi, nes dažnai atsitinka: juk jeigu jis turėtų tik atsitiktinę priežastį, tai būtų labai retas (arg. 17). Tokios blogybės kaip irimas ir senėjimas atsiranda iš prigimties, bet ji yra ne atsitiktinė, o esminė priežastis (arg. 18). Ir apskritai joks gėris niekaip negali būti blogio priežastis, nes nei aktas (forma), nei galimybė (materija) nėra blogio priežastis (arg. 19).

Visus devyniolika argumentų galima apibendrinti sakiniu: nei tobulas, nei stokojantis gėris negali būti nei esminė, nei atsitiktinė blogio priežastis. Tai patvirtina pirminę abejonę: „atrodo, kad gėris nėra blogio priežastis“. Bet visa tai prieštarauja ne mažiau svariam Augustino ir Dionisijo autoritetui: Augustinas teigė, kad *blogis negali kilti iš niekur, išskyrus gėrį*; Dionisijas – kad *gėris yra visų blogybių pradžia ir pabaiga*. Vadinas, gėris yra blogio priežastis.

Dilemą – gėris arba yra, arba nėra blogio priežastis – Tomas išsprendžia taip: gėris ir nėra, ir yra blogio priežastis. Kad tokiu atsakymu nepažeistų pamatinio esaties ir mąstymo dėsnio – niekas tuo pačiu metu, toje pat vietoje ir tuo pačiu požiūriu negali būti ir nebūti, – Tomas privalo paaiškinti, kaip gėris yra ir kaip nėra blogio priežastis.

Kad gėris nėra esminė blogio priežastis, pasak Tomo, rodo šie faktai:

- 1) visi siekia gėrio, o blogio vengia, bet blogis atsiranda, vadinas, jis atsiranda atsitiktinai, panašiai kaip kasant kapą atrandamas lobis;
- 2) pats savaime blogis negali daryti blogio, nes jis yra ne aktas, o stoka ir negali veikti, todėl negali būti savaime veikianti priežastis;
- 3) savaiminės priežastys veikia tvarkingai pagal prigimtį, o taip veikiantys daro tik gėrį.

Bet tai, kad gėris nėra esminė blogio priežastis, nereiškia, kad gėris apskritai nėra blogio priežastis. Būdamas subjekto prigimčiai priešinga stoka, blogis privalo turėti priežastį. Sakoma, kad objektas stokoja, kai jame nėra to, kas iš prigimties jame turėtų būti. Toks prigimties tvarkos pažeidimas privalo turėti priežastį. Bet jau parodyta, kad esminės priežasties jis negali turėti, todėl būtina pripažinti, kad stokojimo, arba blogio, priežastis yra atsitiktinė. Tačiau atsitiktinai būti priežastimi gali tik iš esmės veikianti priežastis, o ji, kaip jau minėta, yra gėris. Todėl būtina pripažinti, kad gėris yra atsitiktinė blogio priežastis. Blogį jis daro dvejopai: kaip stokojantis gėris arba kaip tobulas gėris. Pavyzdžiui, sėkla yra gėris. Pažeista sėkla yra stokojantis gėris, kuris yra apsigimimo priežastis. O paties sėklos pažeidimo priežastimi gali būti tobulas, nieko nestokojantis gėris, pavyzdžiui, alkoholis.

Panašiai blogis atsiranda ir praktinėje žmonių veikloje. Blogio daryme čia dalyvauja viena ypatinga priežastis – žmogaus valia. Kaip priežastis ji ypatinga tuo, kad laisva apsispręsti: pasiduoti ar nepasiduoti kitų priežasčių įtakai. Todėl blogio darymo atveju visa atsakomybė atitenka jai, o ne ją paveikusiam objektui. Kaip nestokojantis gėris valia atsitiktinai daro blogį pasirinkdama tam tikrą gėrį, kuris yra susijęs su blogiu. Kaip stokojantis gėris valia daro blogį, nes savyje turi tam tikrą trūkumą, ankstesnį už blogą pasirinkimą. Visi žmogiški reikalai turi būti tvarkomi pagal protu ir dieviškuoju įstatymu nustatytas taisykles. Jei valia veikia jų nepaisydama, nusideda ir tampa blogio priežastimi. Sakoma, kad tokiu atveju ji stokoja. Tą trūkumą valioje Tomas vadina grynu neigimu ir, pasitelkęs Augustino metaforas, prilygina tylai bei tamsai.

Metaforos emocijomis nuspalvina abstrakčią grynojo neigimo sąvoką, bet jos turinio ir santykio su blogiu neatskleidžia. Tačiau norint suprasti Tomo mintį, tuos dalykus būtina žinoti. Bet jų išaiškinimo veltui ieškotume ankstesniuose nagrinėjamo traktato artikuluose. Todėl vėl tenka pasidairyti po kitus Tomo tekstus. Atrodo, kad „grynojo neigimo“ ir blogio santykis geriausiai paaiškintas *Petro Lombardo antrosios knygos komentare*, trisdešimt ketvirtosios dalies pirmojo klausimo ketvirtajame artikle. Atsakydamas į ketvirtąjį argumentą, Tomas ten rašo, kad „blogis su gėriu susijęs ne taip, kaip absoliučiai nesantis su esančiu, nes absoliučiai nesantis suprantamas kaip *grynas neigimas* (kursyvas mano. – G. V.), kuriam nereikia subjekto. Tačiau blogis ne absoliučiai yra tam tikras nesantysis, kuris yra stoka“. Vadinas, grynas neigimas nuo stokos skiriasi kaip tas, kuriam nereikia jokio subjekto, nuo to, kuriam subjektas būtinas. Vadinas, grynas neigimas nėra blogis. Šios išvados teisingumą, atrodo, patvirtina ir *Teologijos suma*. Atsakydamas į pirmąjį keturiasdešimt aštuntojo klausimo antrojo artikulo argumentą Tomas rašo: „blogis yra toli tiek nuo to, kuris yra be išlygų, tiek nuo to, kurio visiškai nėra, nes jis yra ne kaip savybė ir ne kaip grynas neigimas, bet kaip stoka“¹⁰. Taigi stoka nėra grynas neigimas, o grynas neigimas nėra stoka ir tuo pačiu nėra blogis.

Suprantamas Tomo noras valią „apginti“ nuo blogio, bet jo pasirinkta priemonė kelia abejonių. Juk jeigu tas trūkumas yra valioje, tai jis turi valią kaip savo subjektą ir todėl neatitinka paties Tomo anksčiau pateikto gryojo neigimo apibrėžimo, bet atitinka stokojimo apibrėžimą. Todėl logika reikalauja tą valioje esantį trūkumą įvardinti blogiu. Bet pripažinus, kad valioje yra blogis, reikės pripažinti, kad tą blogį sukūrė Dievas, nes Jis ir tik Jis yra žmogaus sielos, taigi ir valios, kūrėjas¹¹. Būtent tai turima omeny tryliktajame argumente teigiant, kad jeigu valia stokoja, tai ji yra nubausta pirmiau, negu nusikalto: juk stoka atsiranda todėl, kad atimama tai, kas iš prigimties priklauso. Tad išeitu, kad jau valios kūrimo „procese“ jos prigimties nuskriaudžiama ir ji paleidžiama į šį pasaulį kaip neigali. Todėl tektų pripažinti, kad Kūrėjas yra neteisingas ir žiaurus, ir visi žmonių daromi nusikaltimai turėtų būti adresuojami Jam kaip pirmajai priežastčiai, kaip tikrajam kaltininkui.

Tokios išvados pražūtingos tiek krikščionių religijai, tiek dorovei, todėl Tomas įtikinėja, kad valioje iš anksto esantis trūkumas nėra nei kaltė, nei nuodėmė. Suprask, ji nėra jokia stoka (tarsi trūkumas ir stoka, *defectus et privatio* nebūtų sinonimai), joks blogis, tačiau tampa blogiu neteisingo pasirinkimo atveju. O pasirinkant pagal proto ir dieviškojo įstatymo taisyklę, tas valioje esantis grynas neigimas veikia ne kaip stoka, o kaip gėrio sąlyga, nes tinkamo tikslo pasirinkimas drauge yra ir netinkamų tikslų atsisakymas, paneigimas. Todėl atrodo, kad tas grynas neigimas yra ne kas nors kita, o būtent valios laisvė kaip brangiausia Dievo dovana žmogui, nors sunku atsikratyti įspūdžio, kad dažnai toji dovana veikia kaip prakeikimas¹². Žmogaus valios laisvei Tomas skiria atskirą, šeštą traktato *Apie blogį* skyrių (*quaestio*), o pirmąjį skyrių užbaigia išsamiau kaltės ir bausmės nagrinėjimu. Bet apie juos skaitysime kituose *Logos* žurnalo numeriuose.

Literatūra ir nuorodos

¹ Apie žmogaus veiklą kaip naikinimą nuodugnai ir išsamiai rašo A. Šliogeris knygoje *Niekis ir esmas*. – Vilnius: Apostrofa, 2005, ypač pirmojo tomo pirmajame skyriuje *Naikinimo limbai*.

² Cituota pagal: F. Nietzsche. *Tragedijos gimimas*, iš vokiečių k. vertė A. Tekorius. – Vilnius: Pradai, 1997, p. 45.

³ Herodotas. *Istorija*, iš senosios graikų k. vertė J. Dumčius. – Vilnius: Mintis, 1988, p. 46.

⁴ Žr. Platonas. *Faidonas*, iš graikų k. vertė T. Aleknienė. – Vilnius: Aidai, 1999, p. 63.

⁵ Aristotelis. *Protreptikas*, iš graikų kalbos vertė M. Adomėnas, in *Naujasis židinys*, 1993, Nr. 10, p. 17.

⁶ Aristotelis. *Rinktiniai raštai*. – Vilnius: Mintis, 1990, p. 267.

⁷ Ten pat, p. 264.

⁸ Aristotelis. *Retorika*, II, 13, 1389 b 16.

⁹ Žr. В. Г. Иванов. *История этики древнего мира*. – Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1980, с. 187–188.

¹⁰ Tomas Akvinielis. *Teologijos suma*, pirmoji dalis, in *Logos*, 2006, Nr. 44, p. 103.

¹¹ „Žmogaus siela negali turėti kitos pradžios, kaip tik vieną Dievą“. *Katalikų Bažnyčios Katekizmas*. – Kaunas: LKB TTK leidykla, 1996, p. 23.

¹² Išsamiau apie žmogaus valios ir blogio santykius žr. *Žmogaus veikla dorovės požiūriu: Tomas Akvinielis, Teologijos suma I–II*, 18–21 klausimai, iš lotynų k. vertė A. Šilanskienė. – Vilnius: Logos, 1998.

Gintautas VYŠNIAUSKAS
Kultūros, filosofijos ir meno institutas

TREČIAS ARTIKULAS

Trečiajame klausiamo, AR GĖRIS YRA BLOGIO PRIEŽASTIS

Ir atrodo, kad nėra.

1. Juk Evangelijoje pagal Matą sakoma, kad *geras medis negali duoti blogų vaisių* (Mt 7, 18). Vaisiumi vadinamas priežasties padarinys. Todėl gėris negali būti blogio priežastis.

2. Be to, padarinys panašus į savo priežastį, nes kiekvienas veikiantysis daro tai, kas į jį panašu. Bet gėris iš anksto nepanašus į blogį. Vadinasi, gėris nėra blogio priežastis.
3. Be to, tie, kurie turi priežastis, iš anksto substancialiai egzistuoja priežastyse. Tad jeigu blogio priežastis būtų gėris, tai blogis iš anksto substancialiai egzistotuotų gėryje, o tai neįmanoma.
4. Be to, viena priešingybė nėra kitos priežastis. Bet blogis priešinamas gėriui. Todėl gėris nėra blogio priežastis.
5. Be to, Dionisijas traktato *Apie Dievo vardus* ketvirtajame skyriuje sako, kad „blogis neatsiranda iš gėrio; o jeigu [kas nors] yra iš gėrio, tai nėra blogis“¹.
6. Tačiau buvo pasakyta, kad gėris tiek, kiek jis stokoja, yra blogio priežastis. BET PRIEŠINGAI, kiekvienas trūkumas turi blogio prigimtį. Tad jeigu gėris būtų blogio priežastis tiek, kiek jis stokoja, tai reikėtų daryti išvadą, kad gėris yra blogio priežastis dėl to, kad savyje iš anksto turi tam tikrą blogį, o tada reikėtų klausti ir apie tą blogį. Todėl reikėtų arba eiti į begalybę, arba [visą blogį] redukuoti į kokį nors pirmąjį blogį, kuris būtų [viso] blogio priežastis, arba sakyti, kad gėris tiek, kiek jis yra gėris, yra blogio priežastis.
7. Tačiau buvo pasakyta, jog tas trūkumas, kuris iš anksto egzistuoja gėryje, kaip blogio priežastis yra ne blogis akte, o stoka, arba trūkumo galimybė. BET PRIEŠINGAI sako Filosofas *Fizikos* antroje knygoje², kad galimos priežastys siejamos su galimais padariniais, o aktualios priežastys siejamos su aktualiais padariniais. Tad galimybė stokoti nėra aktualaus stokojimo, t. y. aktualaus blogio priežastis.
8. Be to, jei priežastis pakankama, tai jos padarinys būtinai yra, nes pati priežasties prigimtis reikalauja, kad padarinys būtų. Tačiau ne visada kūrinys, kuris gali stokoti, yra aktualus blogis. Mat yra toks stokoti galintis kūrinys, kuris laiku A dar nestokoja, bet aktualiai stokoja laiku B. Tad laiku B arba kas nors jam prisideda, ko nebuvo laiku A, arba niekas neprisideda. Jeigu niekas, tai laiku B jis nieko nestokoja, kaip nieko nestokojo laiku A, o jeigu kas nors būna pridėta, tai tas kas nors yra arba gėris, arba blogis. Jeigu blogis, tai reikės trauktis į begalybę taip, kaip ankstesniuojų atveju; o jeigu gėris, tai gėris tiek, kiek jis yra gėris, būtų blogio priežastis, todėl reikėtų daryti išvadą, kad didesnis gėris būtų didesnio blogio priežastis ir didžiausias gėris – didžiausio blogio priežastis. Todėl gėris tiek, kiek jis stokoja, nėra blogio priežastis.
9. Be to, kiekvienas sukurtas gėris gali stokoti. Tad jeigu galintis stokoti gėris yra blogio priežastis, tai reikia daryti išvadą, kad kiekvienas sukurtas gėris, kadangi jis visada gali stokoti, visada yra blogio priežastis. Tačiau taip sakyti nedera.
10. Be to, jeigu pripažintume, kad gėris tiek, kiek jis stokoja akto arba galimybės, yra blogio priežastis, tai reikėtų daryti išvadą, jog Dievas, kuris nestokoja nei aktualiai, nei potencialiai, negali būti blogio priežastis, o tai prieštarauja tam, kas sakoma Izaijo knygoje: *Aš esu Viešpats, kuriantis blogį* (Iz 45, 7); ir Amoso

knygoje: *mieste nėra blogio, kurio Dievas nebūtų padaręs* (Am 3,6)³. Vadinasi, stokojantis gėris nėra blogio priežastis.

11. Be to, tobulumas su gėriu siejasi taip, kaip trūkumas siejasi su blogiu. Todėl, sukeitus vietomis, trūkumas su gėriu siejasi taip, kaip tobulumas siejasi su blogiu. Tačiau tam tikras trūkumas, pavyzdžiui, tikėjimas kaip neiškus regėjimas, kuris yra regos trūkumas, yra nuopelno priežastis. Vadinasi, tobulas ir nestokojantis gėris gali būti blogio priežastis.
12. Be to, veiklai reikia trijų dalykų: nukreipiančio proto, įsakinėjančios valios ir vykdančios galios. Bet proto trūkumas, kuris yra nežinojimas, pateisina [padarytą] blogį, t. y. atleidžia kaltę, todėl šis proto trūkumas nėra blogio priežastis. Panašiai atleidžia ir galios trūkumas, kuris yra silpnumas. Tad ir tas trūkumas, kuris priklauso valiai, atleidžia kaltę. Todėl valia tiek, kiek ji yra stokojantis gėris, nėra blogio priežastis.
13. Be to, jeigu valia tiek, kiek ji stokoja, yra blogio priežastis, tai arba dėl to, kad ji stokoja gėrio, kuris joje turėtų būti (o toks trūkumas yra bausmė), todėl bausmė būtų ankstesnė už kaltę, arba dėl to, kad stokoja to gėrio, kuris joje neprivalo būti, o iš tokio trūkumo joks blogis neatsiranda: juk akmenyje neatsiranda jokio blogio dėl to, kad jis neturi regos. Tad joks stokojantis gėris nėra blogio priežastis.
14. Tačiau buvo pasakyta, kad gėris apskritai gali būti blogio priežastis, nors tik atsitiktinai. BET yra PRIEŠINGAI, nes veikiantysis atsitiktinai ką nors padaro savo veikla, kaip kasantis kapą kasimu iškasa lobį. Todėl galima pripažinti, kad gėris yra atsitiktinė (t. y. nesiekianti) blogio priežastis, bet drauge būtina pripažinti, kad to gėrio veikla siekia blogio; o tai netinkama išvada.
15. Be to, netyčia darantis ką nors neleistino nenusikalsta, pavyzdžiui, jei sūnus, siekdamas nukauti priešą, užmuštų tėvą. O atsitiktinė ko nors priežastis yra ta, kuri tyčia jo nesiekia. Tad jeigu blogis neturi kitokios priežasties, išskyrus atsitiktinę, tai reikia daryti išvadą, kad niekas, darydamas blogį, nenusikalsta; o tai – netinkama išvada.
16. Be to, kiekviena atsitiktinė priežastis kildinama iš savaiminės priežasties. Tad jeigu blogis turi atsitiktinę priežastį, tai atrodo, kad reikia daryti išvadą, jog blogis turi ir savaiminę priežastį.
17. Be to, tas, kuris atsiranda atsitiktinai, atsiranda tik retais atvejais. O blogis atsiranda daugumoje atvejų, nes Eklesiasto knygoje skaitoma, jog *kvailių skaičius yra begalinis* (Sir 1, 15)⁴. Vadinasi, blogis turi esminę, o ne atsitiktinę priežastį.
18. Be to, *Fizikos* antroje knygoje⁵ sakoma, kad prigimtis yra esminė priežastis tų, kurie atsiranda iš prigimties. O *Fizikos* penktoje knygoje⁶ sakoma, kad tam tikri blogi dalykai atsiranda iš prigimties, pavyzdžiui, nykimas ir senėjimas. Todėl negalima teigti, kad gėris yra atsitiktinė blogio priežastis.
19. Be to, ir aktas, ir galimybė yra gėris. Ir nė vienas iš jų nėra blogio priežastis: juk blogis atima formą, kuri yra aktas; o tas gėris, kuris yra galimybė, susijęs ir su gėriu, ir su blogiu. Vadinasi, joks gėris nėra blogio priežastis.

BET PRIEŠINGA

1. Yra tai, ką sako Augustinas *Enchiridione*⁷, kad blogis negali kilti iš niekur, išskyrus gėrį.
2. Be to, Dionisijas traktato *Apie Dievo vardus* ketvirtame skyriuje⁸ sako, kad gėris yra visų blogybių pradžia ir pabaiga.

ATSAKYMAS

Reikia sakyti, kad gėris yra blogio priežastis taip, kaip blogis gali turėti priežastį. Mat reikia žinoti, kad blogis esminės priežasties negali turėti. Tai atsiskleidžia trejopai.

Pirmaip, nes to, kuris turi esminę priežastį, priežastis siekia; o tas, kuris atsiranda nepaisant veikiančiojo siekimo, yra ne esminis, o atsitiktinis padarinys: kaip kapo kasimas yra atsitiktinė lobia radimo priežastis, nes kasantis kapą žmogus nesiekia atrasti lobį. O blogis tiek, kiek jis yra blogis, negali būti siekiamas ar kaip nors protingai norimas ir geidžiamas, nes kiekvienas geistinas dalykas turi gėrio prigimtį, kuri priešinama blogiui tiek, kiek jis yra blogis. Todėl matome, kad niekas nedaro nieko blogo, nebent siekdamas kokio nors gėrio, kurį jis mano esant gėriu: taip paleistuviui mėgavimasis jusliniais malonumais atrodo gėris ir todėl jis paleistuvauja. Tad reikia pripažinti, kad blogis neturi esminės priežasties.

Antraip tas pat atsiskleidžia dėl to, kad kiekvienas esminis padarinys kuo nors panašus į savo priežastį arba ta pačia prigimtimi, kaip vienareikšmiuose veiksniuose, arba tos pačios prigimties stoka, kaip daugiareikšmiuose veiksniuose, nes kiekviena veikiančioji priežastis veikia tiek, kiek ji aktualiai yra, o būti aktualiai priklauso gėrio prigimčiai. Tad blogis tiek, kiek jis yra toks, nėra panašus į veikiančiąją priežastį tiek, kiek ji veikia. Todėl reikia pripažinti, kad blogis neturi esminės priežasties.

Trečiaip tas pats atsiskleidžia dėl to, kad kiekviena esminė priežastis savo padarinį daro pagal aiškia ir apibrėžtą tvarką, o tai, kas atsiranda pagal tvarką, nėra blogis, bet blogis atsiranda atsisakant tvarkos. Todėl blogis kaip blogis neturi esminės priežasties.

Tačiau būtina, kad blogis kaip nors turėtų priežastį. Juk akivaizdu, kad blogio buvimas tame, kuriam jis priklauso, yra priešingas jo prigimčiai, nes blogis nėra kas nors savaime egzistuojantis, bet yra su kuo nors kitu glaudžiai susijęs kaip stoka, kuri yra trūkumas tame, kuriam iš prigimties skirta turėti, bet jis neturi. Tad jeigu koks nors trūkumas kam nors yra pagal prigimtį, tai negalima sakyti, kad jis yra jo blogis, kaip žmogui neturėti sparnų nėra blogis, o akmeniui – neturėti regos, nes toks stokojimas atitinka jų prigimtį. Tačiau kiekviena, jų prigimties neatitinkanti ir priešinga esatis, privalo turėti kokią nors priežastį: juk vanduo nebūtų karštas, jeigu neveiktų kokia nors priežastis. Todėl reikia pripažinti, kad kiekvienas blogis turi tam tikrą priežastį, tačiau tik atsitiktinai, nes savaiminės priežas-

ties jis negali turėti. O visa, kas yra atsitiktinai, kildinama iš to, kas yra iš esmės. Tad jeigu, kaip jau parodyta, blogis neturėtų esminės priežasties, reikėtų pripažinti, kad tik gėris turi esminę priežastį. Bet esmine gėrio priežastimi negali būti niekas, išskyrus gėrį, nes esminė priežastis daro tai, kas į ją panašu. Todėl reikia pripažinti, jog gėris yra kiekvieno blogio atsitiktinė priežastis. Tačiau ir blogiui, t. y. stokojančiam gėriui, pasitaiko būti blogio priežastimi, bet reikia turėti omeny, kad pirmoji blogio priežastis yra ne blogis, o gėris. Tad yra dvejopas būdas, kuriuo blogis atsiranda iš gėrio kaip iš savo priežasties. Vienaip gėris yra blogio priežastis kaip stokojantis; kitaip – per atsitiktinumą. Tai lengva pamatyti gamtoje, nes to blogio, kuris yra vandens naikinimas, priežastis yra aktyvioji ugnies galia. O pastaroji pirmiausia ir iš esmės siekia ne to, kad nebūtų vandens, bet pirmiausia siekia materijai suteikti ugnies formą, kuriai būtina, kad nebūtų vandens, todėl ugnis atsitiktinai padaro, kad vandens nebūtų. O to blogio, kuris yra apsigimimas, priežastis yra galios trūkumas sėkloje. Bet jeigu būtų ieškoma to trūkumo, kuris yra sėklos blogis, tai reikėtų atrasti kokį nors gėrį, kuris yra atsitiktinė blogio priežastis, ir ne dėl to, kad jis stokoja. Juk to trūkumo, kuris yra sėkloje, priežastis yra tam tikras keičiantis pradas, kuris gali įdiegti savybę, priešingą tai, kurios reikia gerai sėklos tvarkai. Ir kuo tos priežasties galia bus tobulesnė, tuo labiau įdiegs tą priešingą savybę, taigi ir ją lydintį sėklos trūkumą. Todėl sėklos blogis kaip iš priežasties atsiranda iš gėrio ne tiek, kiek jis yra stokojantis, o iš gėrio tiek, kiek jis yra tobulas, tačiau tik atsitiktinai.

O su valios dalykais blogis tam tikra prasme siejasi panašiai, bet ne su visais. Mat akivaizdu, kad juslinis malonumas jaudina paleistuvio valią ir ją skatina mėgautis tokiu malonumu, kuris nepaiso protu ir dieviškuoju įstatymu nustatytos tvarkos; o tai yra moralinis blogis. Tad jei būtų taip, kad būtinybės verčiama valia priimtų galinčio suteikti malonumą dalyko išpūdį, kaip gamtinis kūnas priima veikiančiojo išpaudą, tai su valia susijusiuose dalykuose viskas būtų taip pat, kaip gamtoje. Tačiau taip nėra: juk kad ir koks didelis juslinis dalykas masintų, valia gali pasiduoti arba nepasiduoti, todėl to blogio, kuris atsiranda dėl to, kad ji pasiduoda, priežastis nėra pats jaudinantis malonus dalykas, bet veikiau pati valia.

Ir ji yra blogio priežastis abiem minėtais būdais, t. y. ir per atsitiktinumą, ir kaip stokojantis gėris. Per atsitiktinumą tiek, kiek valia traukiama į ką nors, kas tam tikru požiūriu yra gėris, bet susietas su tuo, kas yra blogis be išlygų; o kaip stokojantis gėris [jis yra blogio priežastis] tiek, kiek valioje reikia numatyti tam tikrą trūkumą, ankstesnį už stokojantį pasirinkimą, kuriuo pasirenkamas gėris tam tikru požiūriu, kuris yra blogis be išlygų.

Tai atsiskleidžia šitaip: visuose dalykuose, kurių vienas turi būti kito taisyklė ir matas, gėris tvarkomajame ir matuojamajame atsiranda iš to, kad jis paklūsta tvarkai ir atitinka matą; o blogis – iš to, kad nėra nei tvarkomas, nei matuojamas. Tad jeigu yra koks nors meistras, kuris privalo medieną pjauti tiesiai pagal tam tikrą taisyklę, bet pjauna ne tiesiai, kitaip tariant, pjauna blogai, tai to blogo pjūvio priežastis yra tai, kad tam meistrui trūksta taisyklės ir mato. Panašiai malonu-

mas ir bet kuris kitas iš žmogiškųjų dalykų turi būti matuojamas ir tvarkomas pagal protu ir dieviškuoju įstatymu nustatytą taisyklę; valia netvarkingai pasirenka todėl, kad prieš rinkdamasi nepasinaudoja proto ir dieviškojo įstatymo taisykle.

O to, kad ta taisykle nesinaudojama, nereikia ieškoti jokios priežasties, nes čia pakanka pačios valios laisvės, dėl kurios galima veikti arba neveikti. Ir tokios taisyklės nepaisymas pats savaime nėra nei blogis, nei kaltė, nei bausmė, nes nei reikalaujama, nei įmanoma sielai visada atsižvelgti į tokią taisyklę, tačiau tas nepaisymas blogio prigimtį pirmiausia gauna iš to, kad ji renkasi aktualiai neapsvarčiusi taisyklės: taip meistras nusikalsta ne tuo, kad ne visada rankose laiko matą, o tuo, kad pjauna neturėdamas mato. Panašiai ir valia nusikalsta ne tuo, kad aktualiai neatsižvelgia į proto arba dieviškojo įstatymo taisyklę, o tuo, kad renkasi neturėdama tokios taisyklės ir mato. Todėl Augustinas *Dievo valstybės* dvyliktajame skyriuje⁹ sako, kad valia yra nuodėmės priežastis tiek, kiek ji stokoja, tačiau tą trūkumą prilygina tylai arba tamsai, nes tas trūkumas yra tik neigimas.

1. Todėl į pirmą argumentą reikia atsakyti taip, kaip Augustinas išaiškina *Enchiridione*¹⁰, kad medis suprantamas kaip valia, o vaisius – kaip išorinis veiksmas. Todėl reikia suprasti, kad geras medis negali duoti blogų vaisių, nes iš geros valios nekyla blogas darbas, kaip iš blogos valios – geras. Tačiau ir pati valia yra iš ko nors gero, kaip blogas medis išauga iš geros žemės. Mat kaip jau sakyta, jeigu koks nors blogas padarinys yra nulemtas blogos priežasties, kuri yra stokojantis gėris, tai būtina pasiekti, kad blogį atsitiktinai darytų nestokojantis gėris.
2. Į antrąjį atsakyтина, kad tas prieštaravimas remiasi savaimine priežastimi, nes tokioje priežastyje iš anksto egzistuoja padarinio panašumas. Bet jau minėta, kad gėris šitaip nėra blogio priežastis, o tik atsitiktinai.
3. Į trečiąjį atsakyтина, kad ir šis argumentas remiasi savaimine priežastimi ir padariniu, nes ta priežastis, kuri substancialiai turi tai, kas yra padarinyje, yra savaiminė priežastis.
4. Į ketvirtąjį atsakyтина, kad priešingybė nėra jai priešingos priešingybės savaiminė priežastis, tačiau niekas nekludo, kad ji būtų atsitiktinė priežastis. Juk šaltas tam tikru būdu yra šilto priežastis kai nusigręžia ir pasitraukia, kaip sakoma *Fizikos* aštuntoje knygoje¹¹.
5. Į penktąjį atsakyтина, kad Dionisijus tenai turi omeny, kad blogis nėra iš gėrio kaip iš savaiminės priežasties, bet toliau tame pačiame skyriuje parodo, kad blogis yra iš gėrio atsitiktinai.
6. Į šeštąjį atsakyтина, jog koks nors gėris yra blogio priežastis tiek, kiek stokoja. Tačiau ne tik šitaip gėris yra blogio priežastis, bet ir taip, kad gėris tiek, kiek jis nestokoja, yra blogio priežastis atsitiktinai. Bet su valia susijusiuose dalykuose blogio, t. y. nuodėmės priežastis yra stokojanti valia, tačiau suprantamas kaip anksčiau už nuodėmę, šis trūkumas neturi nei kaltės, nei bausmės prigimties, kaip jau buvo paaiškinta. Ir tokiam trūkumui nereikia ieškoti kitos priežasties, todėl nereikia eiti į begalybę. Vadinasi, sakant, jog gėris tiek, kiek jis stokoja, yra blogio priežastis, jei tas pasakymas reiškia ką nors iš anksto egzistuojančio, tai nėra

- ra visuotinai teisingas tiek, kiek reiškia iš anksto egzistuojantį; o jeigu reiškia vienalaikiškumą, tai šitaip yra visuotinai teisingas, nes kiekvienas, kuris daro blogį, stokoja, t. y. daro trūkumą, kaip jeigu būtų sakoma, kad kiekvienas šildantis šildo tiek, kiek yra šiltas.
7. Į septintąjį atsakytina, kad gėris tiek, kiek jis turi polinkį nykti, nėra pakankama priežastis, kad blogis būtų akte, bet tiek, kiek turi kokį nors trūkumą akte, kaip yra paaiškinta ir valios atveju. Nors ir nėra būtina gėriui turėti kokį nors trūkumą, kad būtų blogio priežastis, nes ir nestokodamas jis atsitiktinai gali būti blogio priežastis.
  8. Todėl atsakymas į aštuntąjį irgi aiškus.
  9. Į devintąjį atsakytina, jog gėris dėl to, kad yra sukurtas, tam tikru būdu gali turėti tą trūkumą, iš kurio kyla blogas pasirinkimas: juk tai, kad yra sukurtas, reiškia, kad jis yra pavaldus kitam kaip taisyklei ir matui. Bet jeigu jis būtų savo paties taisyklė ir matas, tai be taisyklės negalėtų pradėti veikti. Todėl Dievas, kuris yra Jo paties taisyklė, negali nusidėti; kaip pjaunantis medieną meistras negalėtų klysti, jeigu jo paties ranka būtų pjovimo taisyklė.
  10. Į dešimtąjį atsakytina, kad, kaip jau minėta, nebūtina, jog gėris kaip atsitiktinė blogio priežastis būtų stokojantis gėris. Ir šitaip Dievas yra bausmės blogio priežastis, nes bausdamas Jis siekia ne blogio tam, kurį baudžia, o daiktams išpausti savo teisingumo tvarką, ir iš to kyla blogis to, kuris yra baudžiamas, kaip ugnies formą lydi vandens formos praradimas.
  11. Į vienuoliktąjį atsakytina, kad tikėjimas yra nuopelnas ne dėl to, kad jis yra neaiškus žinojimas, o dėl to, kad, Dievui padedant, tokiu žinojimu valia gerai naudojasi, būtent, pritaria tam, ko nemato. Bet niekas nekliudo, kad kas nors nusipelnytų gerai pasinaudodamas blogiu, ir priešingai, kad kas nors nusikalstų blogai pasinaudodamas gėriu.
  12. Į dvyliktąjį atsakytina, kad pats valios trūkumas yra kaltė, kaip intelekto trūkumas yra nežinojimas, ir kaip vykdančiosios galios trūkumas yra silpnumas. Todėl valios trūkumas neatleidžia nuo kaltės, kaip intelekto trūkumas nepašalina nežinojimo, ir galios trūkumas nepašalina silpnumo.
  13. Į tryliktąjį atsakytina, kad tas trūkumas, kuris valioje suprantamas kaip esantis anksčiau už nuodėmę, nėra kaltė nei nuodėmė, o tik grynas neigimas, kuris tačiau gauna kaltės prigimtį iš to, kad turėdama tokį trūkumą imasi veiklos, nes tai veiklai būtinas tas gėris, kurio valiai trūksta, būtent aktualiai atsižvelgti į proto ir dieviškojo įstatymo taisyklę.
  14. Į keturioliktąjį atsakytina, jog atsitiktine priežastimi kas nors vadinamas dvejopai. Vienaip – žvelgiant iš priežasties pusės, kaip savaiminė namo priežastis yra statytojas, kuris atsitiktinai yra muzikas; todėl muzikas, kadangi tai atsitiko savaiminei priežasčiai, vadinamas atsitiktine namo priežastimi. Kitaip vadinamas žvelgiant iš padarinio pusės, pavyzdžiui, jei sakoma, kad statytojas yra savaiminė namo priežastis; tačiau to, kas namui atsitinka, jis yra atsitiktinė priežastis, pavyzdžiui, tai, kad namas yra laimingas arba nelaimingas, t. y.

kad kam nors pastatytame name gera ar bloga gyventi. Tad pasakymą, kad gėris yra atsitiktinė blogio priežastis, reikia suprasti pagal tuos atsitiktinumus, kurie padarinį ištinka tiek, kiek gėris yra priežastis kokio nors gėrio, kurį ištinka tam tikra stoka, vadinama blogiu. Nors kartais priežasties veikimas pasiekia tą padarinį, kuris atsiranda atsitiktinai, kaip kasantis kapą žmogus savo kasimu atranda lobį, vis dėlto tai ne visada būna teisinga, nes statytojo veikla niekaip neliečia to, kad namo gyventojui gerai arba blogai klojasi. Todėl sakau, kad gėrio veikimas nesiekia būti blogio priežastimi; todėl Dionisijas traktato *Apie Dievo vardus* ketvirtame skyriuje¹² sako, kad blogis yra priešingas ne tik siekimui, bet ir keliui, nes judėjimas savaime nesustoja ties blogiu.

15. Į penkioliktąjį atsakytina, jog kartais tam tikra akcidenija padariniui pritampa labai retai. Tokiais atvejais veikiantysis, siekdamas savaiminio padarinio, nepivalo kaip nors atsižvelgti į atsitiktinį padarinį. O kartais tam tikra akcidenija veikiančiojo siekiamam padariniui pritampa visada arba dažniausiai. Tokiais atvejais akcidenijos nederą atskirti nuo veikiančiojo siekimo. Tad jeigu tam gėriui, kurio siekia valia, koks nors blogis pritampa retai, tai nuodėmė žmogui gali būti atleista: pavyzdžiui, jei kas nors miške, į kurį žmonės retai užklysta, nukerta medį, kuris krisdamas užmuša žmogų. Bet jei visada arba dažniausiai blogis pritampa savaime siekiamam gėriui, tai nuodėmė neatleidžiama, nors tas blogis savaime nebuvo siekiamas. Taip paleistuvavimo malonumas visada susijęs su blogiu, būtent teisingumo tvarkos stoka, todėl nuodėmė neatleidžiama, nes pasirenkant gėrį, kuriam visada pritampa blogis, nors to blogio paties savaime nenorima, vis dėlto norima veikiau atsidurti tame blogyje, negu stokoti tokio gėrio.
16. Į šešioliktąjį atsakytina, jog tai, kas atsitiktina iš priežasties pusės, redukuojama į savaime veikiančią priežastį, o tai, kas atsitiktina padarinyje, redukuojama į savaiminį padarinį. Blogis kaip atsitiktinis padarinys redukuojamas į tą gėrį, su kuriuo yra susijęs, t. y. į savaiminį padarinį.
17. Į septynioliktąjį atsakytina, jog ne visada tas, kuris yra per atsitiktinumą, yra retai. Kartais jis yra visada arba dažniausiai, taip kaip einantis į turgų apsipirkti visada arba dažniausiai susitinka daugybę žmonių, nors to nesiekia. Panašiai paleistuvius, siekdamas to gėrio, kuris visada susijęs su blogiu, nuolatos atsiduria blogyje. O tai, kad tarp žmonių gėris yra retas, o blogis dažnas, yra dėl to, kad, kaip sakoma *Etikos* antroje knygoje¹³, nutolti nuo vidurio yra daug daugiau būdų negu laikytis vidurio ir kad dauguma daug geriau pažiūsta juslines gėrybes negu proto gėrybes.
18. Į aštuonioliktąjį atsakytina, kad prigimtinė kaita vadinama irimu atsižvelgiant ne į atskirą prigimtį to, kuris ardomas, o į bendrąją prigimtį, kuri sukelia darymą arba ardymą: darymą – savaime, o nykimą tiek, kiek darymas be nykimo negali būti. Todėl ardymo nėra siekiama savaime ir pirmiausia, o tik darymo.
19. Į devynioliktąjį reikia atsakyti, kad atsitiktinė blogio priežastis yra ne tas gėris, kurį blogis atima, ir ne tas, kuris yra blogio subjektas, o tas gėris, kuris veikia, ir įdiegdamas vieną formą atima kitą.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Dionisijas Areopagitas (Pseudodionisijas). *Apie Dievo vardus*, IV, 19; PG 3, 716B. „Blogis neatsiranda iš Gėrio; o jeigu [kas nors] yra iš Gėrio, tai nėra blogis. Juk kaip ugniai nebūdinga šaldyti, taip Gėriui nebūdinga daryti ne-gėrį. Ir jeigu visa, kas yra, yra iš Gėrio (nes Gėrio prigimtis yra tokia, kuri daro ir išsaugo, o blogio – kuri ardo ir žudo), tai niekas iš to, kas yra, neatsiranda iš blogio. Ir net tas nebus blogis, kuris sau pačiam yra blogis. Ir jeigu net tai nėra blogis, tai apskritai blogis – ne blogis, bet turi tam tikrą Gėrio dalyką tiek, kiek apskritai egzistuoja. Ir jeigu esantysis nori Grožio ir Gėrio ir viskas, ką daro, daro tik tiek, kiek laiko tai gėriui, ir kiekvieno esančiojo ketinimo pradžia ir pabaiga yra Gėris (nes niekas nieko nedaro žvelgdamas į blogio prigimtį), tai kaip tarp esančiųjų galėtų būti blogis arba apskritai būti esančiuoju, neturėdamas tokio gero siekio.“ Čia ir toliau cituota pagal G. M. Prochorovo vertimą į rusų kalbą: Дионисий Ареопагит. Сочинения. Толкование Максима Исповедника. – СПб.: Алетея, 2003. (Vertimas į lietuvių kalbą – mano.)
- ² Aristotelis. *Fizika*, II, 3, 195b27. „Giminės yra giminių priežastys, o pavieniai daiktai – pavienių, pvz., skulptorius yra skulptūros apskritai priežastis, o šis skulptorius – šios skulptūros. Ir galimi dalykai yra galimų dalykų priežastys, o aktualiai veikiantys – aktualiai esančių padarinių priežastys.“ Čia ir toliau *Fizika* cituota pagal 1941 m. R. P. Hardie ir R. K. Gaye vertimą į anglų kalbą: *The Basic Works of Aristotle*, ed. R. McKeon. – New York: Random House. (Vertimas į lietuvių kalbą – mano.)
- ³ „Darau šviesą ir kuriu tamsą, sukuriu gerovę ir sukeliu negandas“ (Iz 45, 7). „Kai ištinka miestą nelaimė, argi ne Viešpaties tai darbas?“ (Am 3, 6). Iš hebrajų, aramėjų ir graikų kalbų vertė A. Rubšys.
- ⁴ Biblijos vertimuose į anglų ir lietuvių kalbas nurodytoje vietoje panašaus teiginio nėra.
- ⁵ Aristotelis. *Fizika*, II, 1, 192b 20-23. „...Prigimtis yra tam tikras pradasis ir priežastis judėjimo ir ramybės tame, kuriam ji priklauso pirmiausia ir savaime, o ne dėl atsitiktinio sutapimo.“
- ⁶ Aristotelis, *Fizika*, V, 6, 230a 26-28. „Dar galima paklausti, kodėl vietos pakeitimo atveju judėjimas gali būti ir pagal prigimtį, ir prieš prigimtį, o visais kitais kaitos atvejais – negali: pvz.,

kokybinio pasikeitimo atveju sveikimas prigimties neatitinka labiau arba jai neprieštaruoja labiau negu susirgimas... tie pakitimai nėra vienas kitam priešingi taip, kad vieni iš jų atitiktų prigimtį, o kiti jai prieštarautų ir šiuo požiūriu vienas padidėjimas nėra kito priešingybė. Tačiau patį galima pasakyti apie radimąsi ir nykimą: netiesa, kad radimasis yra pagal prigimtį, o nykimas – prieš prigimtį (juk senėjama pagal prigimtį), ir nematome, kad vienas atsiradimas būtų pagal prigimtį, o kitas prieš prigimtį.“

- ⁷ Aurelijus Augustinas. *Enchiridionas*, 4, 14; PL 40, 238. „Blogybės savo šaltinį turi gėryje ir jeigu jos neparazituoja kuo nors geru, tai jų apskritai nėra. Taigi nėra kito šaltinio, iš kurio kas nors bloga galėtų atsirasti.“

- ⁸ Dionisijas Areopagitas (Pseudodionisijas). *Apie Dievo vardus*, IV, 31; PG 3, 732B. „Visų gėrybių priežastis yra viena. Jei blogis priešingas Gėriui, tai blogio priežasčių daug. Juk ne prasmės ir galios daro blogį, o bejėgiškumas, silpnumas ir neproporcingas nepanašaus sumaišymas. Blogis nėra nei nejudantis, nei visada tas pats, bet neribotas ir gali būti pernešamas iš vieno į kitą, toki pat beribį. Bet viso blogio pradžia ir pabaiga yra Gėris, nes viskas egzistuoja Gėriui – ir tai, kas gera, ir tai, kas jam priešinga, nes ir tai mes darome norėdami gero: juk niekas, matydamas blogį, nedaro tai, ką daro. Tad blogis turi ne substanciją, o tik jos panašumą, ir atsiranda ne dėl savęs, bet dėl Gėrio.“

- ⁹ Aurelijus Augustinas. *Apie Dievo valstybę*, XII, 7; PL 41, 355. „Tegul niekas neieško piktos valios veikiančiosios priežasties, nes ji yra ne veikianti, bet veikimą atimanti; nes ir pikta valia yra ne veikimo didėjimas, o jo silpnėjimas. Mat nusisukti nuo turinčio aukščiausią esatį, kad priartėtų prie turinčio žemesnę esatį, – tai pradėti turėti pikta valią. O norėti žinoti to nusisukimo priežastį, – priežastį, kaip aš minėjau, ne veikiančią, o atimančią veikimą, – tai norėti pamatyti tamsą arba išgirsti tylą. Ir viena, ir kita mums pažįstama, bet pažįstama ne per pasireiškimą, o per pasireiškimo nebuvimą. Tad lai niekas manęs neklausia to, apie ką žinau, kad to nežinau; nebent norėdamas iš manęs išmokti nežinoti to, apie ką reikia žinoti, kad apie jį neįmanoma nieko žinoti. Nes tas, kurį pažįstame ne iš pasireiškimo, o iš pasireiš-

kimo nebuvimo, tas, jeigu galima taip pasakyti, tam tikru būdu pažįstamas nepažinimu, kad apie jį būtų sąmoningai nežinoma. Juk ir kūno akis, kai ji apžvelgia kūniškus pavidalus, tamsą pamato tik ten, kur nustoja ką nors matyti. Taip pat ir tyla juntama klausia, nors suvokiama kaip negirdėjimas. Panašiai yra ir dvasinių reiškinių atveju, nors mūsų protas ir stebi, bet ten, kur jų nėra, ten mes mokomės nepažinimu. Juk *savo klaidas kas gali pastebėti?* (Ps 19, 13).“

¹⁰ Aurelijus Augustinas. *Enchiridionas*, 4, 15; PL 40, 238. „Sakydami, kad blogio šaltinis yra gėryje, neneigiame mūsų viešpaties žodžių: „Geras medis negali duoti blogų vaisių“ (Mt 7, 18). To negali būti, juk pati Tiesa pasakė: „Žmonės nerenka vynuogių nuo erškėčių“, nes ant erškėčių vynuogės neauga. Tačiau galima matyti, kaip iš geros žemės išauga ir vynuogės, ir erškėtis. Ir kaip blogas medis neveda gerų vaisių, taip blogis nedarys gerų darbų. Iš žmogaus prigimties, kuri pati savaime yra gėris, gali kilti arba gera, arba bloga valia. Nėra kitos vietos, iš kurios blogis būtų galėjęs pirmą kartą kilti, išskyrus angelo arba žmogaus prigimtį, kuri pati savaime – gėris. Būtent tai mums aiškiausiai sako mūsų Viešpats, kalbėdamas apie medžius ir vaisius, nes teigia: „Pasodinkite gerą medį ir jo vaisiai bus geri, arba pasodinkite blogą medį ir jo vaisiai bus blogi“ (plg. Mt 12, 33). Tai pakankamas išpėjimas, kad blogas vaisius negali išaugti ant gero medžio, o geras – ant blogo. Tačiau iš tos pat žemės, kurią jis numano, gali išaugti abiejų rūšių medžiai.

¹¹ Aristotelis. *Fizika*, VIII, 1, 251a 32. „... tam tikra prasme šaltas yra šilto priežastis tada, kai nusisuka ir pasitraukia.“

¹² Dionisijas Areopagitas (Pseudodionisijas). *Apie Dievo vardus*, IV, 32; PG 3, 732. „Blogiui reikia priskirti atsitiktinę esatį, atsirandančią iš ko nors kito, bet ne iš savo paties prado. Atsiranda-

damas jis atrodo kaip teisingas, nes atsiranda dėl gėrio, bet iš tiesų jis – neteisingas, nes negėrį mes suvokiame kaip gėrį.

Atsitinka taip, kad nori vieno, o padarai kitą. Taigi blogio nėra nei kelyje, nei tikslė, nei prigimtyje, nei pradžioje, nei pabaigoje, nei riboje, nei norėjime, nei substancijoje. Vadinasi, blogis yra stoka, trūkumas, negalia, neproporcingumas, nuodėmė, tikslo nebuvimas, bjaurastis, negyvybingumas, beprotybė, bežadiškumas, neapgalvotumas, pagrindo nebuvimas, priežasties nebuvimas, neapibrėžtumas, nevaisingumas, neveiklumas, nesėkmė, netvarka, neatitiktymas, beribiškumas, tamsa, esmės neturėjimas ir pats niekada, niekaip ir nieko nebuvimas.

Kaip apskritai blogis ką nors gali? Susimaišydamas su gėriu. Juk tai, kas gėriui visiškai svetima, ir neegzistuoja, ir nieko negali. Bet jei gėris yra ir esantis, ir geidžiamas, ir galingas, ir veiklus, taip kaip gėriui gali priešintis tas, kuris neturi nei valios, nei galios, nei energijos? Ne kiekvienas blogis yra visada ir visais atvejais vienodas blogis. Demoniškas blogis – tai buvimas anapus deramo proto, blogis siekiai – beprasmybė, blogis kūnui – prieštaravimas prigimčiai.“

¹³ Aristotelis. *Rinktiniai raštai*. – Vilnius: Mintis, 1990, p. 96. „Viduriui kartais būna priešingė stoka, o kartais – perteklius, pavyzdžiui, narsumui labiau yra priešingas ne išžulumas, kuris yra perteklius, o bailumas, kuris yra stoka; santūrumui yra labiau priešingas ne neįtūrumas, kuris yra stoka, o nesusivaldymas, kuris yra perteklius. ...Į ką mes iš prigimties esame labiausiai linkę, tai kaip tik yra labiausiai priešinga viduriui. Antai iš prigimties mes esame linkę į smagumus, todėl greičiau pasiduodame pasileidimui negu susivaldome. Taigi priešingė viduriui dalyku vadiname tai, kas lengviau mumyse išsikeroja, todėl pasileidimas, kuris yra perteklius, priešingė viduriui.“

Iš lotynų k. vertė ir įvadą parašė
Gintautas VYŠNIAUSKAS

Versta iš: Sancti Thomae de Aquino. *Questiones disputatae De malo*, ed. Leonina kn: Tommaso d'Aquino. *Il male*, testo latino a fronte, introduzione, traduzione e apparati Fernando Fiorentino. – Milano, 2001